

מכון דש"א (דמותה של ארץ) - לשמירת השטחים הפתוחים כרטיס ביקור

מטרות המכון ופעילותו

מכון דש"א ("דמותה של ארץ") הוקם בתחילת שנות ה-90, נוכח מצוקת הקרקע הגוברת, במטרה לקדם את השמירה על השטחים הפתוחים ההולכים ומתכלים.

המכון עוסק באיסוף וניתוח מידע על השטחים הפתוחים ובגיבוש המלצות למדיניות וכלים במכלול הנושאים המשפיעים על השטחים הפתוחים והשמירה עליהם. המכון מתמקד בפעילותו בנושאים הבאים: תחום התכנון; מדיניות וניהול המקרקעין; חקלאות וסביבה; כלכלה וסביבה. עבודות המכון והמלצותיו מופצות למתכננים, מקבלי החלטות, לארגוני הסביבה ולציבור הרחב. אנשי המקצוע של המכון לוקחים חלק במהלכי תכנון וניהול שטחים פתוחים ופועלים לאימוץ ויישום של המלצות לשמירה על השטחים הפתוחים.

המכון פועל כגוף עצמאי בניהול תכניו המקצועיים ומהווה מקום מפגש וחשיבה לבעלי מקצוע ולגורמים העוסקים בנושאי השמירה על השטחים הפתוחים. בראש המכון עומדת מועצה שחברים בה אנשי מקצוע בתחומים מגוונים ובהם: אקולוגיה וסביבה, תכנון, כלכלה, חברה, משפט וחקיקה ומינהל ומדיניות ציבורית. המימון לפעילות מכון דש"א מקורו בתרומות ובמענקים, ובהשתתפויות בעבודות שמבצע המכון. המכון פועל מנהלית במסגרת החברה להגנת הטבע.

יחידות המכון

- **פורום דש"א** - צוות חשיבה מקצועי בין תחומי רוב מגזרי לגיבוש תפיסות וכלים הדרושים לשילוב בין צרכי הפיתוח והשמירה על השטחים הפתוחים.
- **תחום מחקר ותכנון** - הכנת עבודות מחקר יישומי ותכנון.
- **היחידה לסקר והערכה של שטחים פתוחים** - הכנת סקרי טבע ונוף כרקע לתכנון בר-קיימא.
- **יחידת ה-GIS** - אספקה של שירותי מיפוי וניתוח מרחביים כרקע לתכנון.

פורום דש"א

מכון דש"א מרכז ומפעיל מפגשי חשיבה מקצועיים ורוב מגזריים לגיבוש תפיסות וכלים הדרושים לשילוב בין צרכי הפיתוח לבין השמירה על השטחים הפתוחים. במפגשי החשיבה משתתפים מיטב המומחים מהאקדמיה, מהמגזר הציבורי, מהמגזר האזרחי ומהמגזר הפרטי ונידונים בהם בעיות ונושאים מתחומי שמושי קרקע, תכנון, מדיניות מקרקעין, חקלאות וסביבה, פיתוח, טבע, נוף וסביבה בדגש השמירה על השטחים הפתוחים.

בעקבות הדיונים מגובשות מסקנות והמלצות לעקרונות מדיניות וכלים. מספר נושאים שנדונו בעת האחרונה: חקלאות וסביבה, שימושי קרקע במגזר הכפרי, ישובים חדשים, זכות הטבע למים, כלכלה וסביבה, רכישת קרקע וזכויות בקרקע למטרות שימור, הרשויות המקומיות והשטחים הפתוחים, ועוד.

תחום מחקר ותכנון

מכון דש"א מבצע עבודות מחקר יישומי, הנערכות בחלקן על ידי צוות המכון, ובחלקן בסיוע אנשי מקצוע חיצוניים מובילים בתחומם. מטרת עבודות המחקר הינה הנחת תשתית הידע הנדרשת לצורך קבלת החלטות מושכלת בכל הנוגע לתכנון ולניהול השטחים הפתוחים. אנשי המכון מעורבים בקבלת החלטות במוסדות התכנון ובמועצת מקרקעי ישראל. להלן תיאור קצר של תחומי הפעילות העיקריים בתחום זה:

- דו"ח השמירה על השטחים הפתוחים: דו"ח שנתי הבוחן את התייחסות רשויות המדינה אל השטחים הפתוחים. עד עתה פורסמו ארבעה דו"חות לשנים 2005, 2006, 2007 ו-2008. דו"ח בעניין שנת 2009 נמצא בהליכי הכנה מתקדמים. דו"חות אלה מופצים לרשויות וארגונים ומתפרסמים בתקשורת. מאז תחילת הפצתם זכו הדו"חות להתייחסויות רבות.

- מסמך מדיניות וכלים לשמירה על השטחים הפתוחים: העבודה נערכה במסגרת פרויקט השטחים הפתוחים המשותף לחברה להגנת הטבע, לרשות הטבע והגנים, למשרד לאיכות הסביבה, למנהל התכנון במשרד הפנים ולקק"ל. במהלך העבודה גובשו והוגדרו מטרות השמירה על השטחים הפתוחים; נוסחה מדיניות והוגדרו יעדים למימושה וגובשו המלצות לכלים מעשיים בתחומי הכלכלה והמיסוי, החקיקה, התכנון והחברה ליישום המדיניות. המכון פועל עם ארגונים נוספים להצגת המסמך ולקידום האימוץ של הכלים ע"י רשויות המדינה.

- ליווי הליכי תכנון: אנשי המכון מלווים באופן שוטף את הכנתן של תכניות מתאר ארציות ומחוזיות ופועלים להטמעת המלצות המדיניות של המכון בתכניות אלו. חברותם של מנהל המכון ומנהלת תחום התכנון והמחקר במועצה הארצית לתכנון ולבניה מסייעת בהטמעת ההמלצות.

- מדיניות מקרקעין: למדיניות הניהול וההקצאה של המקרקעין השפעה מכרעת על עתיד השטחים הפתוחים. מכון דש"א עוסק בנושא באמצעות בחינה של דרכי הניהול של המקרקעין, הכנת עבודות מחקר יישומי, ובהתאם בגיבוש המלצות לשיפור המדיניות והכלים להבטחת שמירה מיטבית על השטחים הפתוחים וערכיהם. חברות מנהל המכון במועצת מקרקעי ישראל מסייעת להטמעת ההמלצות. בתחום זה נערכו מספר עבודות, ביניהן הערכת הערך הכלכלי של הקרקע ככלי בקבלת החלטות בהקצאת הקרקע וניהולה, רכישת זכויות וניוד זכויות בקרקע, ניהול הקרקע כמוצר ציבורי. עקרונות ניהול המקרקעין כמוצר ציבורי שגובשו במכון הוטמעו בשנת 2009 בתיקון לחוק מנהל מקרקעי ישראל.

- חקלאות וסביבה: שטחי החקלאות הפתוחה שהם העתודה העיקרית של שטחים פתוחים בישראל נמצאים בתהליך מהיר של הזנחה ובינוי המאיים על קיומם. לחקלאות יש משום כך תפקיד רב משמעות בשמירה על השטחים הפתוחים. מכון דש"א יזם מסלול הדברות עם ראשי משרד החקלאות, הרשות לתכנון במשרד החקלאות, ארגוני חקלאים ורשויות אזוריות במגמה לקדם חקלאות בת-קיימא המשמרת שטחים פתוחים. הידברות זו תרמה ב-2009 להחלטה של מרכז המועצות האזוריות על מחויבותן לשמירה על שטחים פתוחים במרחב הכפרי.

במסגרת היחידה נעשו מספר עבודות העוסקות בשמירה על השטחים הפתוחים בהקשר למגוון תחומים, בהם אנרגיה חלופית והשמירה על השטחים הפתוחים, השלטון המקומי ומדיניות השמירה על השטחים הפתוחים, מצגת הסברה בנושא השמירה על השטחים הפתוחים, אקולוגיה עירונית, מדריך לניהול ולתכנון תשתיות טבע עירוני (העבודה לקראת סיום) ועוד. כל העבודות ניתנות להורדה ולצפייה באתר מכון דש"א.

היחידה לסקר והערכה של שטחים פתוחים

היחידה לסקר והערכה במכון דשא עוסקת באיסוף מידע, תיעוד, ניתוח והערכה של החשיבות והרגישות של משאבי טבע, נופך ומורשת האדם בשטחים פתוחים. תוצרי הסקרים מוצגים ב"שפה" תכנונית ומופצים בקרב גורמי תכנון, סביבה ובצוע. זאת כדי לעודד תכנון, ניהול ופיתוח המתחשבים בצורך לשמור על השטחים הפתוחים וערכיהם. היחידה פועלת בשיתוף עם קק"ל, רשות הטבע והגנים, המשרד להגנת הסביבה ואוניברסיטת תל-אביב. לאחרונה החליט גם מנהל מקרקעי ישראל להשתתף ביחידת הסקרים. היחידה עוסקת גם בפיתוח כלים מתודולוגיים לאפיון והערכה של משאבי טבע, בשיתוף עם הקהילה המקצועית בתחום זה. בנוסף היא מעורבת בהכנת תיקי ממשק וניהול לשמורות טבע, יערות, רצועות נחל ושטחים פתוחים אחרים.

יחידת ה-GIS

יחידת ה-GIS במכון דשא נועדה לספק למכון דשא, ליחידת הסקרים ולאגף שמירת טבע של החברה להגנת הטבע שירותי מיפוי וניתוח מרחביים. מערכת המידע הגיאוגרפי (GIS - Geographic Information Systems) מהווה כלי יעיל לתיעוד, שילוב וניתוח של מידע סביבתי ותכנוני. המערכת כוללת כלי תוכנה וחומרה המאפשרים איסוף מידע מרחבי, ביצוע ניתוחים והפקת מפות לתצוגה המשמשות לצורכי תכנון וקבלת החלטות. היחידה עורכת את כל סקרי הטבע והנוף במדיה ממוחשבת המאפשרת הצגתם ושימוש בהם במערכות התכנון והביצוע ומשרתת את גורמי הסביבה והתכנון לניתוח והצגת עמדות תכנוניות.

הישגים ואתגרים

בשנת 2003 נעשתה הערכה של פעילות מכון דשא במגמה לעמוד על השפעתה, הישגיה וחולשותיה ולשמש בסיס להכוונת הפעילות בעתיד. ההערכה בוצעה ע"י פרופ' פיטר ג'ייקובס מאוניברסיטת מונטריאול בקנדה, מומחה עולמי בתכנון סביבתי. במהלך ההערכה הגיע פרופ' ג'ייקובס לישראל ונפגש עם אנשים רבים העוסקים בתכנון, סביבה ומינהל. בהערכתו מציין פרופ' ג'ייקובס כי "מכון דשא השכיל לפתח דגם ייחודי של פעילות של ארגון לא ממשלתי", כי "עבודת מכון דשא משלבת הבנה מעמיקה של הנושאים וחשיבה אסטרטגית המתבססת על איסוף נתונים והתנסות מעשית בשדה". ההערכה מציינת כי "בזכות כל אלה בצירוף תרומת צוות החשיבה ושיתוף הפעולה ההדוק עם אגף הסביבה בחברה ועם גורמים אחרים הצליח המכון להשפיע בצורה משמעותית על תכנון שימושי הקרקע והשמירה על השטחים הפתוחים". מסמך ההערכה והמלצותיו היווה בסיס לקביעת אסטרטגיית הפעולה הרב-שנתית הנוכחית של המכון המדגישה את הרחבת פעילותו גם לתחומי הכלכלה, מדיניות המקרקעין והחקלאות. האתגר העיקרי העומד לפתחנו הוא הרחבת המהפך שחל בהתייחסות לשטחים הפתוחים בתחום התכנון לתחומי ניהול המקרקעין, החקלאות והמרחב הכפרי ולקידום מהלכים ליישום הישגים שהושגו בתחומים אלה עד כה.

פעילות בינלאומית

המכון פעיל בארגון העולמי לשמירת טבע (IUCN) בוועדה העולמית לשטחים מוגנים של הארגון ובצוותי משימה לנושאי שטחים פתוחים באזורים הים-תיכוניים בעולם. ראש המכון הינו יו"ר הוועדה הארצית של ישראל לארגון הבינלאומי לשמירת טבע IUCN.

מועצת מכון דש"א

פרופ' תמר דיין – יו"ר

אהוד אפק

ענאיה בנא

מנחם זלוצקי

פרופ' יוחאי כרמל

רן לוי

פרופ' ערן פייטלסון

פרופ' אלי פיינרמן

ניר פפאי

עו"ד אורן פרז

צוות המכון

יואב שגיא – מנהל

איריס האן – חוקרת ומנהלת תכנון ומחקר

אורי רמון – סוקר ומנהל יחידת הסקרים

גיא נזרי – מנהל יחידת ה-GIS

רן גולדבלט – ממ"ג וניהול אתר האינטרנט

עדנה ברנע – מנהלנית

חווה להב – סוקרת

מימי רון – סוקרת

ד"ר אדיב גל – סוקר

איתן רומם – סוקר

עמית מנדלסון – סוקר

אורי ערד – סוקר

מידע נוסף ניתן למצוא באתר מכון דש"א, בכתובת: www.deshe.org.il

הודפס על נייר ממוחזר אקולוגי

מכון דש"א

כתובת: רח' הנגב 2 תל אביב, מיקוד 66186.

טלפון: 03-6388700

דוא"ל: edna@spni.org.il

אתר דש"א: www.deshe.org.il

